

Italijanske družine

Francesco Condello

Šestdeset milijonov Italijanov, ki živijo v tujini, z menoj vred, je pogosto postavljenih pred neizbežno vprašanje: »Kako je mogoče, da je v Italiji prišlo do takšnega stanja?« In vseh teh šestdeset milijonov, vključno z mano, se pogosto izogne resni razlagi, kot da bi šlo za neozdravljivo zlo, ki ga je poslala usoda, kot da bi propadanje, ki ga doživlja Bel Paese, spadalo med značilne poteze italijanske biti.

V prvem členu ustave, ki so jo napisale sile, ki so osvobodile deželo po tragičnem obdobju fašizma, je zapisano, da je Italija *demokratska republika, ki temelji na delu*, čeprav je že vsem jasno, da to drži le na papirju (in v namerah očetov ustave). Italija namreč dejansko ni republika (nihče se ne ukvarja z »javno zadevo«, vsi le branijo osebne interese); ni demokracija (ni ljudstvo tisto, ki vlada, temveč ozek in zaprt krog ljudi); prav tako ne moremo reči, da temelji na delu (ki ga večkrat primanjkuje ali pa je ilegalno; pa tudi ko je na voljo, ne temelji na kriterijih zaslug, ampak na izkoriščanju in klientelizmu). »Kako je vse to mogoče?« se torej sprašujete. Tokrat nimam namena speljati pogovora drugam, ampak bom, nasprotno, skušal podati zadovoljiv, pa četudi nepopoln odgovor. V ta namen bom začel tako, da bom nekoliko preoblikoval prvi člen ustave: *Italija je nacija, ki temelji na ideji družine.*

OČETJE IN OTROCI

Če je res, kakor pravi pregovor, da *vse poti vodijo v Rim*, je tudi res, da etimološki in socialni pomen mnogih italijanskih besed izhaja iz latinščine. To velja tudi za besedo *famiglia* (družina), ki izhaja iz latinske *familia*, kar je izvorno pomenilo skupino slug (*famuli*).

Famuli so bili v antiki vsi tisti posamezniki, ki so, ne glede na krvno sorodstvo, bili podrejeni družinskemu očetu, *pater familias*, nespornemu poglavarju rimske družine. *Famuli* (med katere so spadali, tega ne smemo pozabiti, tudi mati in otroci) so bili last *pater familiasa*, ki je imel nad njimi *jus vitae ac necis* – pravico nad življenjem in smrtjo.

Ta zgodovinski uvod nam omogoča, da zaobjamemo dve specifični značilnosti, ki se, kot bomo videli, prepletata skozi celotno italijansko zgodovino od antike do današnjih dni: oblast in podreitev. *Italijani niso očetomorilci; so bratomorilci ... Radi bi se prepustili očetu in od njega v zameno dobili pravico, da pobijejo ostale brate.* Tako nam tržaški pesnik Umberto Saba pomaže razjasniti ta vidik.

Italija, o kateri govori Saba, je ista Italija, ki je jo Dante stoletja prej opisal kot *sužnjo [...]*, žalostno domovanje, *ne dama med deželami, ampak hotnica*. Gre za ljudstvo, ki je bilo po padcu Rimskega imperija vedno razdeljeno in je životarilo pod raznovrstnimi kolonizacijami. Ko se mu je uspelo združiti v eni državi, je vedno potrebovalo očeta-gospodarja, ki obvlada situacijo (kralja, papeža, Mussolinija, Craxija, Berlusconija).

KRŠČANSKA DRUŽINA

Cerkveni dostojanstveniki se pogosto sklicujejo na prisodobo o pastirju in njegovi čredi, pri čemer je pastir papež, verniki pa čreda, ki jo je treba voditi. S svojo piramidno strukturo, ki nas takoj spomni na organizacijo antične rimske družine, je Katoliška cerkev vseskozi skrbela za svoje gospodarske interese (banke, posesti) kot prava multinacionalka in tako vplivala na politično življenje celotnega italijanskega polotoka. Tu se ne mislim spuščati v naštevanje nelegitimnih cerkvenih posegov v italijansko politiko, a nekaj je zagotovo zanimivo: Vatikan je državi preko Krščanskodemokratske stranke vsilil svoje pojmovanje družine, pri kateri je v središču razmnoževanje v imenu Boga. In prav na tej točki je Krščanskodemokratska stranka dolga leta politično zmagovala nad Komunistično partijo, ki ljudstvu ni znala ponuditi lastnega, alternativnega modela jedrne družine.

Zato nas ne sme presenetiti, da so vsi politični voditelji iskali podporo Cerkve; ravno tako nas ne sme presenetiti, da Cerkev tega ni nikoli zanikala, saj je na ta način pripomogla k prepletanju med državno oblastjo in Vatikanom. Slednji si je vedno želel podrediti izkoriščano ljudstvo oziroma utrditi oblast očetov nad sinovi (saj so za tem tako ali tako nebesa, bi se lahko reklo).

EN SAM OČE

Veliki novinar Indro Montanelli je nekoč na primeru fotografije, ki je prikazovala Mussolinejev

govor z balkona na rimskem trgu Venezia, dejal, da problem Italije ni v tem, kdo stoji na balkonu, ampak v množici, ki ploska pod njim. Ta izjava opozarja na dvoumno željo italijanskega ljudstva po podreditvi karizmatičnemu in populističnemu vodji (pogosto se na ta način skuša razložiti tudi odnos med Berlusconiem in italijanskim narodom). Mussolini je namreč dvajset let nesporno obvladoval ta prostor, poosebljal je odločnost italškega ponosa, strogega družinskega očeta naroda, ki so mu ploskali njegovi otroci (državljeni), tako kot zadnjih sedemnajst let ploskajo Berlusconiu, ki je tudi sklenil postati očetovska figura, vodja naroda v krizi. Oba, »duče« in »vitez«, sta vseskozi hinavsko razglašala svojo popolno zavezo modelu družine, ki ga je vsilila Katoliška cerkev; oba sta morala nato prikrivati svojo zasebno neskladnost s tem modelom (Mussolini je moral prikrivati svoje ljubice in skrivno poroko, Berlusconi pa to, o čemer zadnje čase poročajo mediji).

VLADAJOČE DRUŽINE

Če pogledamo sezname zaposlenih na glavnih italijanskih televizijskih kanalih RAI in Mediaset (na internetu se zlahka dobi njihove spiske), opazimo, da velik delež zaposlenih (tu gre za stotine ljudi)

predstavljajo sinovi ali hčere znanih osebnosti ali ljudi na visokem položaju. To se dogaja v vseh italijanskih ustanovah: odvetniki so otroci odvetnikov, notarji otroci notarjev, profesorji profesorjev itd. Če k temu dodamo še dejstvo, da imamo najstarejšega premierja v Evropi in vladajoči razred z najvišjo povprečno starostjo na Zahodu, zlahka opazimo, da imamo se družina-Italija sooča z nevarnimi in škodljivimi deformacijami. Oblast je razdeljena med majhno število družin, poleg tega pa ni možnosti menjave generacij ter pomešanja med različnimi ekonomskimi razredi.

Omenjali smo že Berlusconija: njegova družina nadzira večino komunikacijskih in gospodarskih podjetij v državi; njegova hči Marina (ki stoji na čelu založniške hiše Mondadori) je, tako Forbes, najmočnejša ženska v Italiji; ostala otroka, Piersilvio in Barbara, vodita medijski koncern Mediaset oziroma nogometni klub Milan; brat Paolo je lastnik nekaterih časopisov.

Zelo enostavno je seveda pokazati prst na družino Berlusconi, toda takšen način delovanja, kjer igro obvladuje nekaj posameznih družin, ostalemu ljudstvu pa ostanejo le drobtine, je zelo razširjen: na vseh področjih imamo opravka z majhno število družin, ki nadzirajo trg, kjer v bistvu ni konkuren-

ce. Pomislimo na družino Agnelli (FIAT, Ferrari, Juventus), družino Moratti (Pirelli, Telecom, Inter), družine, ki se ukvarjajo z modo (Versace, Armani), ali tiste, ki se ukvarjajo z oblačili (Della Valle). Naj bo to dovolj, čeprav bi lahko spisek nadaljevali v nedogled.

KRVNE DRUŽINE

Ko govorimo o vladajočih družinah, moramo omeniti še dve instituciji, ki delujeta v senci in ki sta, podobno kot Vatikan in ostale oblastne družine, vselej vplivali na italijansko politično življenje: mafijo in prostožidarstvo.

Kdorkoli je gledal serijo Sopranovi ali trilogijo Boter, točno ve, da je struktura mafije izrazito družinska. Velike družine, ki se imenujejo klani, s pomočjo medsebojnih zavezništev ali prek medsebojnega vojskovanja nadzirajo določeno območje. Struktura teh klanov je enaka tako na Siciliji kot v New Yorku, v južni Ameriki, v Neaplju in v Kalabriji. Če problem mafije ne bi bil tako pereč, bi lahko celo rekli, da je klan, mafijska družina, eden najbolj uspešnih italijanskih izvoznih artiklov.

V 80. letih se je razkrilo, da v državi deluje veliko skrivno združenje, imenovano P2 (Propaganda 2), v katerega so bili včlanjene osebnosti iz celotnega vladajočega razreda: bodoči premier Silvio Berlusconi (da, zopet on ...), novinarji (Maurizio Costanzo), slavne osebnosti, generali in policijski poveljniki, podjetniki itd. P2 je delovala na podlagi pravcatega političnega načrta, ki je predvideval prevzem nadzora nad državnimi institucijami, neke vrste tihi državni udar. To je bil zgolj najbolj znani primer. V državi znova in znova vznikajo razna skrivna združenja, ki so – in to je zanimivo za našo razpravo – tudi same strukturirane kot družine, kot prostožidarske lože, v katerih so člani povezani v družinsko vez (vsi člani so bratje). Vsi ti centri moči imajo isto strukturo in isti cilj: oblast in podrediv.

ČIGAV SI PA TI?

Poudariti je treba še zadnji vidik: občutek uresničitve in izpolnitve, ki ga občuti vsakdo, ki pripada določeni stvari (naj bo to družina, država ali ljube-

zenski odnos), nas sili k iskanju pripadnosti, brez katere se naša življenja zdijo nesmiselna. V državi, kot je Italija, ki je tako razdrobljena na družine oziroma družinske strukture, ne obstaja država v pravem pomenu – oblast, ki bi se ukvarjala z »javno zadevo« –, tako da se občutek pripadnosti, ki bi se moral osredotočati na nacijo, usmerja v pripadnost eni od teh družin ali pa se izteka v privrženost banalnimi zadevam, kot so razni regionalizmi (pomislimo na stranko Severna liga, ki je trenutno del vladajoče koalicije in bi rada razglasila neodvisnost severne Italije), nogometne tekme (po razširjenem stereotipu so Italijani ponosni na svojo državo in mahajo s trobojnicami le takrat, ko igra njihova reprezentanca), italijanska kulinarika itd.

To nenehno iskanje pripadnosti vodi do popolne razdrobljenosti in do zapravljanja virov, ki jih ta država nedvomno ima, v skladu z mehanizmom, po katerem je lažje doseči enotnost s prepoznavanjem skupnega sovražnika ter s sovraštvom in strahom kot pa z ustvarjanjem identitete, katere cilj je dobiti vseh. Raje *imeti* (sovražnike, tabuje, absolutna prepričanja) kot *biti*. Raje tako, da se dobro godi samo peščici, le da sem med njimi tudi jaz (torej moja družina).

ZAKLJUČEK

V poskusu, da bi odgovorili na začetno vprašanje, smo prišli do ugotovitve, da je Italija v stanju, v kakršnem je, zaradi svojega značaja države-družine: prisotna je nenehna težnja po iskanju neke patriarhalne oblasti in po privolitvi v podrejenost, hkrati pa majhno število družin nadzira in si deli deželo v odsotnosti države. Ali bolje: tako, da nadomeščajo državo. In to v Italijanih vzbuja neizpolnjeno potrebo po pripadnosti, ki vodi do poistovetenja s taistimi družinskimi oziroma para-družinskimi strukturami (klani, prostožidarskimi ložami, Cerkvijo, navijaškimi skupinami, lastnim krajem), ki delujejo proti interesom države.

Skratka, kakor pravi znan italijanski pregovor: *vsakdo si spelje vodo na lasten mlin*. Le da se je medtem mlin vseh – Italija – ustavil. Še lopate z mlinskega kolesa so pokradli. •

Prevedel: Miha Pompe

sledite nam tudi na spletu: www.razpotja.si

